

TADEUSZ CYPRIAN

PROJEKT NOWEGO KODEKSU KARNEGO NIEMIECKIEJ REPUBLIKI FEDERALNEJ

UWAGI WSTĘPNE

Po wieloletnich pracach „Wielka Komisja Kodyfikacyjna” (die Grosse Strafrechtskommission) złożyła władzom związkowym projekt nowego kodeksu karnego; projekt ten został w roku 1962 ogłoszony drukiem¹ jako druk rządowy, który zostanie wniesiony pod obrady Bundestagu². Jest to tom dużego formatu o 691 stronach druku, już przez swoją objętość niełatwy do zwięzłego omówienia. Ale nie jest on łatwy również przez swoją materię. Obowiązujący dotychczas (z wieloma nowelami) w NRF kodeks karny z 1871 r. był mocno przestarzały; nauka prawa poczyniła przez te 90 lat ogromne postępy, a zmiana politycznych, gospodarczych i społecznych warunków życia łącznie z; ogromnym postępem technicznym ukształtowały życie społeczeństwa w sposób wydatnie odbiegający od stanu z roku 1871. Dlatego przebudowie uległ cały system prawny, na którym oparty jest projekt nowego kodeksu karnego; porównawcze przedstawienie różnic i podobieństw obu systemów wymagałoby więc sporej książki, wykładającej mocno nieraz specjalistyczne zasady dawnego i nowego prawa karnego.

Należało więc obrać inną metodę, zmierzającą do poinformowania czytelnika pokrótce o rozwoju prac ustawodawczych w NRF, by następnie omówić treść projektu z przytoczeniem (oczywiście niezbyt szczegółowym) przepisów zarówno części ogólnej, jak i szczególnej projektu, przy jednoczesnym podkreśleniu znaczenia przepisów uderzających swą nowością, wymową społeczną lub polityczną. Takie ujęcie treści projektu, aczkolwiek nie nadające się do płynnej lektury, ma tę zaletę, że stanowi dla czytelnika źródło obiektywnej informacji o tym, jak przedstawia się projekt nowego materialnego prawa karnego Niemieckiej Republiki Federalnej.

¹ Entwurf eines Strafgesetzbuches (STGB), E 1962 mit Begründung — Deutscher Bundestag, Drucksache IV/650, Bonn 1902.

² Projekt został zwrócony przez Bundestag komisji celem przeprowadzenia szeregu zmian.

PRACE KODYFIKACYJNE W NRF

Obowiązujący w NRF (i NRD) kodeks karny z roku 1871 ma już dziewięćdziesiąt lat życia, jest więc kodyfikacją mocno przestarzałą. Nic więc dziwnego, że już od dawna trwały prace zmierzające do zastąpienia go nową kodyfikacją, dostosowaną do warunków politycznych, ekonomicznych i społecznych nowoczesnych Niemiec, jak i do olbrzymiego w tym okresie czasu postępu technicznego.

Już w ubiegłym stuleciu wybitny prawnik niemiecki i teoretyk prawa karnego, Franz von Liszt, wysunął szereg tez, na których powinno opierać się nowe prawo karne. W latach 1902 do 1909 Komisja uczonych niemieckich opracowała podstawy reformy prawa karnego, a w roku 1909 na tych podstawach oparto projekt wstępny nowego niemieckiego kodeksu karnego. Grupa specjalistów opracowała w 1911 r. kontrprojekt. Na podstawie dyskusji powstał w roku 1913 nowy projekt, zastąpiony w roku 1919 przez ponowne opracowanie polemiczne. Wreszcie w roku 1922 ukazał się projekt oficjalny, złożony rządowi Rzeszy Niemieckiej, przerebadany w latach 1925, 1927 i 1930.

Dojście do władzy hitleryzmu przerwało ten rozwój; hitlerowski projekt z 1936 r. odpowiadał duchem reżimowi, pod którym powstał. Po zakończeniu drugiej wojny światowej powrócono znowu do prac nad reformą kodeksu.

Oczywiście, kodeks z 1871 r. nie pozostał bez zmiany; w okresie od jego powstania do zakończenia prac nad ostatecznym projektem uzupełniony został i zmieniony przez 65 nowel, co wprowadzie dostosowywało go do zmienionych warunków, ale równocześnie wpłynęło ujemnie na wewnętrzną spójność i logiczny układ całości. Dlatego w roku 1953 podjęto definitywne prace nad „wielką reformą prawa karnego” i po wyłonieniu „Wielkiej Komisji Prawa Karnego” opracowany został w roku 1958 nowy projekt w pierwszym czytaniu, w roku 1959 w drugim czytaniu, a wreszcie w roku 1962 ukazał się projekt definitywny, wraz z obszernym uzasadnieniem, tym razem już jako oficjalny projekt rządowy.

CZĘŚĆ OGÓLNA PROJEKTU KODEKSU KARNEGO

Projekt składa się, jak wszystkie kodeksy karne, z części ogólnej i szczególnej. Część ogólna rozpada się na pięć rozdziałów, te na podrozdziały, zwane tytułami,

1. Rozdział pierwszy, zatytułowany „Ustawa karna” (Das Strafgesetz), składa się z dwóch tytułów, a mianowicie pierwszego, omawiającego obowiązywanie ustawy w miejscu i czasie, oraz drugiego, zawierającego tzw. „słowniczek” (ustawowa wykładnia określeń używanych w kodeksie).

Punktem wyjścia projektu jest § 1, stanowiący zasadę „*nullum crimen sine lege poenali anteriori*”. Zasady obowiązywania ustawy w czasie nie odbiegają od powszechnie (i u nas) przyjętych. W zakresie przepisów dotyczących terytorialnego obowiązywania ustawy zwraca uwagę karalność (prócz „klasycznych” przestępstw) wedle prawa niemieckiego czynów popełnionych za granicą (zasada represji światowej), jeśli dotyczą one przestępstw związanych z nadużyciem energii jądrowej, promieniowania atomowego i środków wybuchowych (§ 5 pkt 1), ludobójstwa (pkt 6) oraz jeśli sprawca jest Niemcem, zdrady tajemnicy przemysłowej, handlowej lub podatkowej na szkodę niemieckiego przedsiębiorstwa (pkt 12), spędzenia płodu i sztucznej inseminacji, jeśli sprawcą jest również Niemiec (pkt 13).

Przy ocenie czasu popełnienia przestępstwa przyjęto wyłącznie kryterium momentu popełnienia przestępstwa, bez względu na skutek (§ 7). Inne przepisy dotyczące obowiązywania ustawy w czasie i miejscu nie odbiegają na ogół od zasad, znanych w polskim prawie karnym.

Obszerny słowniczek rozpada się na pojęcia osobowe i rzeczowe. Określenie pojęcia „urzędnik”, tak trudne w każdym ustawodawstwie, słowniczek zastępuje szerszym pojęciem — „*Amtsträger*”, zaliczając do tej kategorii „urzędników, sędziów, notariuszy i asesorów notarialnych”, oraz osoby nie będące urzędnikami, ale wykonujące „*imperium*” (§ 10 pkt 4).

Obszerny dział pojęć rzeczowych określa przestępstwo (*Straftat*) jako „bezprawne i zawinione działanie, urzeczywistniające stan faktyczny przepisu ustawy karnej”. Natomiast czynem bezprawnym jest „bezprawne działanie, urzeczywistniające stan faktyczny ustawy karnej, nawet jeśli zostało dokonane bez winy” (§11 pkt 1 i 2).

Przestępstwa objęte kodeksem karnym (projektem) dzielą się na zbrodnie i występki (§ 12). Odstąpiono więc od tradycyjnego trójpodziału, przenosząc (podobnie jak u nas) wykroczenia do osobnej ustawy.

2. Rozdział drugi, zatytułowany „Czyn” rozpada się na pięć tytułów. Pierwszy z nich, „Podstawy karalności”, rozpoczyna się od definicji zaniechania (§ 13), opierając karalność na prawnym obowiązku baczenia przez sprawcę, by pewien określony skutek nie nastąpił. Działania z winy nieumyślnej są karalne jedynie wówczas, gdy ustawa w danym konkretnym przypadku tak stanowi (§ 15).

Projekt zna w zakresie winy zamiar bezpośredni i ewentualny (§ 16); ponadto definiuje (i stawia na równi) działanie oparte na woli (*absichtlich*) oraz na świadomości (*wissentlich*).

Wina nieumyślna jest inaczej ujęta niż w naszym prawie; niedbalstwo polega na zaniedbaniu należytej ostrożności w działaniu, co prowadzi do braku przewidywania urzeczywistnienia ustawowego stanu faktycz-

nego. Lekkomyślność polega na tym, że sprawca przewiduje możliwość urzeczywistnienia ustawowego stanu faktycznego, ale bezpodstawnie przypuszcza, że tego uniknie; poza tym działa lekkomyślnie, kto dopuszcza się rażącej nieostrożności (§ 18).

Błąd co do faktu (§19) ujęty jest podobnie do definicji polskiej, z tym uzupełnieniem, że jeżeli sprawca błędnie przypuszcza, że popełnia mniejsze przestępstwo, podlega karze za to przestępstwo.

Błąd co do prawa (§ 20) natomiast ujęty jest odmiennie: jeżeli sprawca błędnie przypuszcza, że zachodzą okoliczności dopuszczające lub usprawiedliwiające jego działanie, nie może podlegać karze za działanie umyślne, ale jeżeli można mu przypisać winę nieumyślną, a ustawa w danym konkretnym przypadku jej karalność przewiduje, podlega karze za działanie z winy nieumyślnej. Natomiast jeżeli sprawca błędnie uważa, że nie czyni niczego złego, działanie jego jest bezkarne, gdy nie można mu „zarzucić” tego błędu (§ 21).

Należy tu zaznaczyć, że niemiecki kodeks karny, oparty na normaltywnej teorii winy, operuje pojęciem „zarzucalności” (Vorwerflichkeit) oraz „wymagalności” (Zumutbarkeit); wina jest tu więc ujemnym sądem o zachowaniu się sprawcy; zarzucalność zależy od poczytalności sprawcy, od umyślności lub nieumyślności oraz od normalnego charakteru okoliczności czynu. Wymagalność oznacza, że w danych warunkach można od przeciętnego, normalnego obywatela w normalnych okolicznościach wymagać takiego a nie innego postępowania.

Projekt zna oczywiście niepoczytalność jako okoliczność wyłączającą winę (§ 24) oraz częściową niepoczytalność jako okoliczność łagodzącą karę (§ 25).

Drugi tytuł dotyczy usiłowania; jest ono karalne jedynie wówczas, gdy ustawa w danym konkretnym przypadku to przewiduje (§ 27). W zasadzie karalność jest taka sama, jak za dokonanie przestępstwa. Usiłowanie nieudolne oparte jest na niewłaściwych środkach i braku właściwego przedmiotu czynu. Również i odstępianie od usiłowania ujęte jest w sposób dotychczasowy.

Trzeci tytuł dotyczy uczestnictwa i współuczestnictwa. Przewiduje on sprawstwo, podżeganie i pomoc; odpowiedzialność określa się wedle zamiaru i jest ona czysto indywidualna. Karalne jest bezskuteczne podżeganie, zmowa dla popełnienia przestępstwa i zgłoszenie swego w nim udziału. Odstąpienie od udziału oraz staranie o zapobieżenie popełnieniu czynu powoduje niekaralność (§ 29–36).

Czwarty tytuł obejmuje obronę konieczną i stan wyższej konieczności. Stan obrony koniecznej ujęty jest podobnie do naszego; warto natomiast zaznaczyć, że jeśli przekroczenie obrony koniecznej nastąpiło

pod wpływem strachu, obawy lub oszołomienia napaścią, jest ono niekaralne (§ 38).

Stan wyższej konieczności ujęty jest szeroko, podobnie jak w naszym prawie. Odstąpiono od wąskiego ujęcia kodeksu 1871 r., które rozsadziło ramy ustawy i spowodowało tak wiele skomplikowanych teorii i trudności w praktyce, prowadząc w efekcie do konstrukcji „pozaustawowego stanu wyższej konieczności”, która stanowi zasadniczy wyłom w praworządnym stosowaniu ustawy. Obecnie ujęcie stanu wyższej konieczności dotyczy wszelkich dóbr i operuje proporcją dóbr, przy czym dobro ratowane musi być „oczywiście” większej wartości od dobra poświęconego (nie można więc ratować własnego życia kosztem cudzego). Przekroczenie stanu wyższej konieczności przez błędną ocenę sytuacji powoduje złagodzenie kary.

Popełnienie przestępstwa dla odwrócenia niebezpieczeństwa dla życia, ciała lub wolności własnej lub osób bliskich jest czynem niekaralnym (§ 40), projekt określa to jako „stan wyższej konieczności usprawiedliwiający” (działanie), podczas gdy typowy stan wyższej konieczności (§ 39) określony jest jako „stan wyższej konieczności legalizujący” (działanie).

Piąty tytuł dotyczy bezkarności wypowiedzi posłów do Bundestagu i ciał ustawodawczych, które nastąpiły na plenum lub w komisjach. Ale nie dotyczy to zniewag. Również i sprawozdania z obrad parlamentarnych są niekaralne, jeśli odpowiadają prawdzie (§ 41 i 42).

3. Trzeci rozdział części ogólnej obejmuje karę, nosi tytuł „Następstwa czynu” i rozpada się na siedem tytułów.

Pierwszy tytuł obejmuje karę sensu stricto; przewiduje karę ciężkiego więzienia, więzienia, aresztu i grzywny. Projekt nie zna kary śmierci.

Kara ciężkiego więzienia jest bądź dożywotnia, bądź trwa od 2—20 lat. Łączy się z nią utrata praw publicznych (urzędy, głosowanie) oraz zakaz wykonywania niektórych zawodów, następnie utrata stanowiska, stopni akademickich i godności publicznych (§ 43—45).

Kara więzienia trwa od jednego miesiąca do dziesięciu lat, („o ile ustawa nie stanowi inaczej”); kara aresztu trwa od tygodnia do sześciu miesięcy („o ile ustawa nie stanowi inaczej”). Przy zamianie jednej kary pozbawienia wolności na drugą są one sobie równe (§ 46—50).

Kara grzywny ustalana jest w „stawkach dziennych”, od jednego; do 360 dni; wysokość stawki dziennej zależy od sytuacji ekonomicznej sprawcy i wynosi 2—500 marek (§ 51).

Obok kary pozbawienia wolności może być orzeczona grzywna, jeśli przestępstwo popełniono z chęci zysku.

Za występki zagrożone karą pozbawienia wolności albo karą pozbawienia wolności lub grzywną można w miejsce kary pozbawienia wol-

ności orzec tylko grzywnę do 90 „stawek dziennych”, jeśli wyrok opiewałby na nie więcej niż trzy miesiące, a grzywna wystarczy jako ostrzeżenie.

W miejsce nieściągalnej grzywny wstępuje kara pozbawienia wolności w stosunku: jeden dzień za jedną „stawkę dzienną” (§ 55).

Kary dodatkowe obejmują utratę możliwości piastowania urzędów, biernego i czynnego prawa wyborczego; ponadto w razie skazania za przestępstwo drogowe można orzec zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych przez okres jednego do trzech miesięcy. Inaczej jest, gdy zakaz ten stanowi środek zabezpieczający (§ 99) — tam można orzec go na stałe.

Odzyskanie utraconych praw może nastąpić po 10 latach na mocy decyzji sądu (§ 59).

Drugi tytuł dotyczy wymiaru kary; wylicza on przykładowo okoliczności łagodzące i obciążające, recydywę, „szczególnie obciążające i szczególnie łagodzące okoliczności” oraz przewiduje zaliczenie okresu tymczasowego aresztowania na poczet kary (§ 60—66).

Trzeci tytuł dotyczy zbiegu przestępstw. Projekt zna zbieg ustaw wyższego rzędu oraz zbieg wieloczynowy, dla którego przewiduje karę łączną tworzoną na zasadzie podwyższenia kary najsurowszej (§ 69). Natomiast odstąpiono w projekcie od wprowadzenia pojęcia czynu ciągłego, pozostawiając to judykaturze.

Czwarty tytuł dotyczy warunkowego zawieszenia wykonania kary oraz przedterminowego zwolnienia. Jest ono uzależnione od indywidualnej prognozy oraz od wymagań prewencji generalnej (§ 72 pkt 1). Okres warunkowego zawieszenia wykonania kary trwa od dwóch do pięciu lat; zawiesić warunkowo można jedynie karę nie przekraczającą dziewięciu miesięcy więzienia lub aresztu.

Warunkowe zawieszenie kary może być połączone z obowiązkiem naprawienia szkody, przeproszenia pokrzywdzonego, wpłaty jakiejś kwoty do skarbu państwa lub na cele społeczne, a wreszcie podjęcia jakiejś pracy, nawet nie wchodzącej w zakres naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem. Ponadto sąd może zarządzić, by skazany w okresie zawieszenia zachował się w pewien określony sposób, by zgłaszał się co pewien czas w sądzie, by zerwał z nieodpowiednim towarzystwem, by nie posiadał określonych przedmiotów (np. wytrychy), a wreszcie sąd może mu wskazać miejsce zamieszkania, rodzaj pracy, naukę, a nawet sposób spędzania wolnego czasu (§ 75).

Jak z tego widać, ingerencja sądu w życie skazanego z warunkowym zawieszeniem kary jest bardzo szeroka, znacznie szersza niż u nas. Sąd może również przydzielić mu opiekuna, który kontroluje jego zachowanie się i udziela mu wskazówek.

Warunkowe zawieszenie kary może być odwołane, jeżeli (prócz skazania w tym czasie za inne przestępstwo) skazany nie okazał się godny zaufania.

Przedterminowe zwolnienie dopuszczalne jest przy ciężkim więzieniu i więzieniu po odbyciu 2/3 części kary, przy areszcie po połowie; nie przewidziano niedopuszczalności przedterminowego zwolnienia dla recydywistów (§ 79).

Piąty tytuł dotyczy środków wychowawczych i zabezpieczających. Należą tu: a) umieszczenie w zakładzie leczniczym; b) umieszczenie w zakładzie dla alkoholików; c) umieszczenie w domu pracy przymusowej; d) umieszczenie w zakładzie dla niepoprawnych; e) umieszczenie w zakładzie zapobiegawczym; f) nadzór zabezpieczający (policyjny); g) pozbawienie prawa jazdy; h) zakaz wykonywania zawodu; i) zakaz trzymania zwierząt.

Umieszczenie w zakładzie leczniczym i dla alkoholików dotyczy ludzi uznanych za niepoczytalnych w czasie popełnienia czynu (§ 82 i 83) i nie odbiega na ogół od zasad u nas przyjętych.

Umieszczenie w domu pracy przymusowej stosowane jest obok zasadniczej kary pozbawienia wolności i dotyczy skazanych na karę więzienia lub aresztu nie ponad 9 miesięcy, bądź skazanych na karę aresztu za zawodowy nierząd, nakłanianie do nierządu, żebractwo lub włóczęgostwo, jeśli czyn popełniono ze wstrętu do pracy lub uporządkowanego życia (§ 84) i zachodzi obawa powtórzenia przestępstwa.

Umieszczenie w zakładzie dla niepoprawnych stosowane jest wobec przestępców w wieku ponad 25 lat, którzy byli trzykrotnie karani za przestępstwa z winy umyślnej na kary co najmniej po 6 miesięcy więzienia, jeśli są oni przestępcami z nawyknięcia (§ 85) i jako tacy niebezpieczni społecznie.

W zakładzie zapobiegawczym umieszcza się sprawcę nie mającego ponad 27 lat, skazanego co najmniej na 6 miesięcy więzienia za przestępstwo z winy umyślnej, jeżeli poprzednio, po ukończeniu 16 roku życia, był dwukrotnie karany, przebywał przez 6 miesięcy w zakładzie wychowawczym, z zachowania się jego zaś wynika, że ma tendencję do zostania przestępcą z nawyknięcia (§ 86).

Czas trwania pobytu w zakładach ustalany jest zależnie od celu, jakiemu ma służyć, nie może jednak przekraczać 2 lat przy pierwszym umieszczeniu w domu pracy przymusowej lub zakładzie dla alkoholików; przy drugim umieszczeniu może wynosić 4 lata; pobyt w zakładzie dla niepoprawnych 5 lat, w zakładzie zapobiegawczym 10 lat (§ 89).

Nadzór zabezpieczający — policyjny (§ 91) stosowany być może do recydywistów, osób uprawiających zawodowo nierząd, stręczenie do nierządu, żebractwo i włóczęgostwo. Sąd może przy tym dawać znaj-

dującemu się pod dozorem wiążące dyrektywy dotyczące jego zachowania się, miejsca pobytu, zakazów przebywania w pewnych określonych miejscach, opuszczania mieszkania nocą, powstrzymania się od kontaktu z określonymi osobami, wykonywania określonych zajęć, posiadania określonych przedmiotów, posiadania i prowadzenia pojazdów mechanicznych; ponadto sąd może nałożyć na te osoby obowiązek periodycznego meldowania się, zgłaszania zmiany miejsca zamieszkania oraz zgłaszania w urzędzie zatrudnienia w razie utraty stałej pracy. Wreszcie sąd może skazanemu udzielić wiążących dyrektyw dotyczących nauki, pracy, prowadzenia agend domowo-gospodarczych, a nawet sposobu spędzania wolnego czasu (§ 93). Czas trwania nadzoru nie może przekraczać 5 lat.

Pozbawienie prawa jazdy jest na stałe i łączy się z sądowym skazaniem ze przestępstwo drogowe, stanowiące występki, bądź ze skazaniem za wykroczenie połączone z zagrożeniem bezpieczeństwa ruchu drogowego, ucieczką kierowcy lub prowadzenie pojazdu pod wpływem upojenia alkoholowego (§ 99). Zależnie od decyzji sądu o nowe prawo jazdy ubiegać się można dopiero po okresie od 6 miesięcy do 5 lat od chwili pozbawienia tego prawa.

Zakaz uprawiania zawodu lub rzemiosła związany jest ze skazaniem za przestępstwo połączone z wykonywaniem zawodu lub rzemiosła. Zakaz trwa od roku do 5 lat; może być również orzeczony na zawsze (§ 101).

Zakaz trzymania zwierząt następuje w razie skazania za dręczenie zwierzęcia. Okres trwania od roku do 5 lat, bądź na zawsze.

Obszerne stosunkowo omówienie piątego tytułu było uzasadnione tym, że wprowadza on szereg nowych i bardzo daleko sięgających instytucji prawnych do kodeksu karnego NRF.

Szeroko rozbudowana sieć środków zapobiegawczych typu administracyjnego (omówienie ich nie mogło być na tym miejscu zbyt szczegółowe, gdyż byłoby zbyt obszerne), głęboka ingerencja w prywatne życie człowieka, możliwość poddania go dozorowi o typie dawnego dozoru policyjnego, przepisywania mu nawet sposobu spędzania wolnego czasu, możliwość zakazów pobytu w pewnych miejscach, nakazu mieszkania w określonym miejscu, możliwość policyjnej kontroli prostytucji, ograniczenie swobody poruszania się poza miejsce pobytu, a nawet zakaz opuszczania mieszkania nocą i zakaz posiadania i prowadzenia pojazdów mechanicznych, oto kilka spośród większej ilości sposobów ingerencji w życie człowieka poddanego dozorowi. Również instytucja domów pracy przymusowej, zakładów poprawczych i „zabezpieczających” nawraca do już na ogół przezwyciężonych tradycji dawnego prawa karnego, które przestępcę stawia raz na zawsze poza obrębem społeczeństwa. Przepisy

te są bardzo znamienne i skoro wprowadzenie ich zostało niewątpliwie podyktowane konkretną potrzebą społeczną, wskazują na bardzo poważny stan przestępczości w NRF.

Szósty tytuł dotyczy warunkowego zawieszenia wykonania środków zabezpieczających; jest ono dopuszczalne, przy czym w okresie zawieszenia może być zastosowany dozór zabezpieczający (policyjny).

Siódmy tytuł obejmuje konfiskatę i przepadek. Konfiskatę orzeka się w stosunku do korzyści, jaką uzyskał sprawca przestępstwa. Można od takiego orzeczenia odstąpić, jeśli konfiskata spowodowałaby wyjątkowo ciężkie położenie skazanego (§ 111). Na równi z konfiskatą korzyści orzeka się konfiskatę rzeczy uzyskanej przestępstwem; jeśli brak roszczeń osób trzecich, wartości objęte konfiskatą przechodzą na skarb państwa. Przepadek dotyczy przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa, jeśli stanowią własność sprawcy lub zostały mu użyczone dla popełnienia przestępstwa, bądź jeśli stanowią ogólnie niebezpieczne narzędzia (§ 113).

Jeśli przestępstwo popełniono za pomocą druków lub obrazów, orzeka się ich przepadek bez względu na to, czy znajdują się w posiadaniu autora, wydawcy, redaktora, drukarza czy sprzedawcy, bądź innych osób. Równocześnie należy zniszczyć klisze, matryce, negatywy i formy służące do sporządzenia druku. Jeżeli rozpowszechnianie tych druków stanowi tylko w pewnych okolicznościach przestępstwo, należy orzec przepadek egzemplarzy znajdujących się w posiadaniu sprawcy lub uczestnika przestępstwa. W przypadku taśm magnetofonowych wystarczy skasowanie ich treści (§ 116). Jeżeli sprawcy nie można ścigać, należy orzec przepadek druków w postępowaniu obiektywnym; tak samo należy postąpić jeżeli sąd postanowił sprawcy nie ścigać lub odstąpić od orzeczenia kary (§ 118).

Jeżeli przy orzeczeniu przepadku zostaną naruszone prawa osób trzecich, należy im przyznać odszkodowanie ze Skarbu Państwa, pod warunkiem, że osoby te nie brały lekkomyślnie lub umyślnie udziału w przestępstwie ani nie odniosły z niego nielegalnej korzyści (§ 119).

4. Czwarty rozdział obejmuje przepisy o ściganiu na wniosek, z upoważnienia i na żądanie.

Przy przestępstwach ściganych na wniosek upoważnionym wnioskodawcą jest jedynie pokrzywdzony, jego ustawowy zastępca lub spadkobierca (§ 121). Jeżeli sprawcą przestępstwa lub pokrzywdzonym jest urzędnik lub żołnierz, uprawnionym do postawienia wniosku jest również przełożony (§ 122).

Wniosek musi być postawiony w czasokresie trzymiesięcznym, licząc od chwili dowiedzenia się przez uprawnionego do wniosku o popełnieniu przestępstwa. Przy wnioskach wzajemnych prawo drugiego wniosko-

dawcy gaśnie z chwilą ukończenia przewodu sądowego w pierwszej instancji (§ 124). Wniosek może być cofnięty, jeśli ustawa inaczej nie stanowi (§ 125).

Przepisy te stosują się również do czynów ściganych z upoważnienia lub na żądanie.

5. Piąty rozdział obejmuje w pierwszym tytule przedawnienie; upływ czasu przedawnienia wyłącza możliwość ścigania, stosowania środków zapobiegawczych, konfiskaty i przepadku. Wynosi ono od 3 do 30 lat, zależnie od rodzaju przestępstwa. Projekt zna spoczywanie i przerwę przedawnienia (§ 127—130).

W drugim tytule zawarte są przepisy o przedawnieniu wykonania prawomocnie orzeczonej kary; okresy są identyczne z okresami przy przedawnieniu ścigania; ustawa zna i tu spoczywanie przedawnienia. Okresy te mogą być decyzją sądu przedłużone o połowę, jeżeli sprawca uchylił się od wykonania kary przez ucieczkę poza granice kraju (§ 131—133).

Na tych przepisach kończy się część ogólna projektu. Zwraca w niej uwagę szczególnie szeroko rozbudowana instytucja środków zabezpieczających, mogących być nie tylko narzędziem zwalczania przestępstw pospolitych, ale również i instrumentem politycznym. Dotyczy to zwłaszcza instytucji dozoru zapobiegawczego, stanowiącej głęboką ingerencję w prywatne życie jednostki.

CZĘŚĆ SZCZEGÓLNA PROJEKTU

Część szczególna projektu kodeksu karnego Niemieckiej Republiki Federalnej składa się z sześciu rozdziałów, rozpadających się na tytuły: Rozdziały te obejmują następujące przestępstwa: I. Przestępstwa przeciwko osobie; II. Przestępstwa przeciwko obyczajności; III. Przestępstwa przeciwko majątkowi; IV. Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu; V. Przestępstwa przeciwko państwu i jego instytucjom; VI. Przestępstwa przeciwko wspólnocie narodów.

Jak z tej systematyki widać, porządek jest odwrócony; przestępstwa „polityczne”, zwykle otwierające część szczególną, jako zagrożone najwyższymi sankcjami, są tu na końcu; na pierwsze miejsce wysunięto przestępstwa przeciwko jednostce.

1. Rozdział pierwszy (przestępstwa, przeciwko osobie) rozpada się na siedem tytułów.

Pierwszy tytuł obejmuje przestępstwa przeciwko życiu. Odróżnia on zabójstwo od morderstwa; to ostatnie, zagrożone dożywotnim ciężkim więzieniem zachodzi wówczas, gdy zabicie człowieka nastąpiło z żądy mordowania (Mordlust), z motywów seksualnych, w celach rabunkowych

oraz dla umożliwienia popełnienia innego przestępstwa. Za morderstwo może być również uznane zabójstwo z premedytacją (§ 134–135). Następnie należy tu dzieciobójstwo (przez matkę), zabójstwo na żądanie, nieumyślne spowodowanie śmierci i porzucenie osoby bezradnej, zagrażające życiu (§ 136–139).

Drugi tytuł obejmuje spędzenie płodu (zwykłe i kwalifikowane), zawodowe dostarczanie i reklamowanie środków służących do spędzenia płodu oraz publiczne ofiarowanie pomocy do spędzania płodu (§140–145). Związane to jest z ogólnym zakazem przerywania ciąży. Spędzenie płodu przez lekarza jest jedynie w ściśle określonych przypadkach niekaralne (§ 157, patrz niżej).

Trzeci tytuł obejmuje uszkodzenie ciała. Projekt zna umyślne „zwykłe” uszkodzenie ciała, ciężkie uszkodzenie, niebezpieczne uszkodzenie, uszkodzenie związane z ciężkimi następstwami (śmierć lub poważne skutki dla ciała lub zdrowia); dalej sprowokowane uszkodzenie oraz uszkodzenie za zgodą pokrzywdzonego — nie we wszystkich przypadkach karalne (§ 146–153). Ponadto karalne jest nieumyślne uszkodzenie ciała (§ 151).

Następnie projekt zna znęcanie się nad osobami bezbronnymi lub zależnymi, przeciążanie pracą dzieci, nieletnich i ciężarnych (§ 15–155).

Osobnym stanem faktycznym jest bójka i pobicie; karalny jest sam udział, jeżeli wynikło z tego ciężkie uszkodzenie ciała lub śmierć.

Czwarty tytuł obejmuje karalność działań leczniczych niedozwolonych przez prawo. Tak więc spędzenie płodu przez lekarza jest niekaralne jedynie wówczas, jeżeli jest to konieczne z uwagi na zdrowie lub życie ciężarnej. Jeżeli lekarz spędzi płód w zawinionym błędzie co do stanu zdrowia ciężarnej, podlega karze.

Spędzenie płodu przez lekarza podjęte bądź bez zgody ciężarnej, bądź bez uprzedniego stwierdzenia przez rzeczoznawców konieczności spędzenia płodu z uwagi na zdrowie ciężarnej jest również karalne. Usiłowanie jest w tym przypadku karalne (§ 157–159).

Brak natomiast przepisu o bezkarności spędzenia płodu, jeżeli ciąża była wynikiem przestępstwa (gwałtu), znanego między innymi również i naszemu ustawodawstwu.

Osobny przepis przewiduje bezkarność wszelkich czynności lekarskich podjętych w celu leczenia. Natomiast karalne są zabiegi lekarskie podjęte bez zgody pacjenta, jeśli lekarz nie jest zmuszony działać natychmiast, by odwrócić poważne niebezpieczeństwo dla zdrowia lub życia pacjenta.

Przepis dotyczący zabiegów lekarskich i zgody pacjenta (§ 162) jest szeroko rozbudowany i przewiduje różne warianty sytuacji, jaka powstaje w toku leczenia.

Piąty tytuł obejmuje przestępstwa przeciwko wolności. Zna on zwykłe

i kwalifikowane pozbawienie wolności, zbrodnicze pozbawienie wolności (z wyjątkowym dręczeniem lub w stosunku do większej ilości osób, połączone z ich dręczeniem), dalej porywanie dzieci (kindnapping), wywiezienie przemocą, groźbą lub podstępem poza granice państwa, połączone z politycznym niebezpieczeństwem dla pokrzywdzonego (§ 163–165).

Osobnym stanem faktycznym jest rzucenie politycznego oskarżenia, grożącego niebezpieczeństwem dla życia, zdrowia lub wolności. Jest ono karalne nawet jeżeli jest prawdziwe; jedynie jeżeli sprawca zeznaje w tych sprawach przed właściwymi władzami, bądź składa prawdziwe doniesienie dla uchronienia siebie lub bliskich przed niebezpieczeństwem, działanie to jest niekaralne (§ 167). Rzucenie oskarżenia nieprawdziwego z zemsty, z chęci zysku lub pociągającego za sobą śmierć lub uszkodzenie ciała pokrzywdzonego stanowi kwalifikowane przestępstwo.

Karalna jest następnie groźba, zmuszanie do działania, znoszenia lub zaniechania oraz naruszenie miru domowego (to ostatnie ściganie na wnioski). Kwalifikowanym stanem faktycznym jest naruszenie miru domowego przez grupę współsprawców (§ 169–172).

Szósty tytuł obejmuje zniewagi, podzielone na obmowę (üble Nachrede), oszczerstwa (Verleumdung), obrazę (Kundgabe von Missachtung), znieważenie osób biorących udział w życiu politycznym i uwłaczanie pamięci zmarłych.

Jest rzeczą charakterystyczną, że dobra wiara osoby podnoszącej zarzuty nie ma wpływu na problem karalności; decyduje o niej wyłącznie okoliczność, że zarzuty te nie są prawdziwe.

Krytyka wypływająca z obowiązku, dotycząca działalności naukowej, artystycznej, zawodowej lub wypływającej z obowiązków, karalna jest tylko w razie użycia obraźliwej formy. Również oświadczenia złożone w obronie uzasadnionego interesu publicznego lub prywatnego są niekaralne, jeżeli są konieczne dla osiągnięcia celu wynikającego z obowiązku oświadczającego.

Sprowokowanie zniewagi może uzasadnić złagodzenie kary (§ 173–179).

Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego, rodziny zmarłego, bądź przełożonej władzy urzędnika lub żołnierza. Skazanie za publiczne zniewagi uzasadnia żądanie ogłoszenia wyroku w prasie (§ 180–181).

Obmowa (§ 173) karalna jest jedynie wówczas, gdy zawarte w niej zniesławiające twierdzenia są nieprawdziwe.

Oszczerstwo polega na wypowiedaniu poniżających pokrzywdzonego nieprawdziwych twierdzeń ze świadomością, że są nieprawdziwe.

Obraża polega na okazaniu pogardy; jeżeli objawia się ona w przytaczaniu faktów, karalna jest jedynie wówczas, gdy twierdzenia te nie są prawdziwe.

Interesujący jest przepis o zniewadze osób z życia politycznego (§ 176). Karalna jest tu obmowa publiczna, na zebraniach lub drukach i pismach, dokonana z przyczyn związanych z pozycją obrażonego w życiu publicznym, a mogąca poważnie utrudnić mu działalność polityczną. Kwalifikowaną formą znieważenia jest tu oszczerstwo, czyli świadome wypowiadanie nieprawdziwych twierdzeń.

Przepis ten zmierza do ukrócenia bardzo ostro prowadzonej w NRF prasowej walki politycznej, nie cofającej się przed atakami na czołowe osobistości rządowe. Przepis ten jest bardzo ostro krytykowany przez prasę jako „prawo kagańcowe”, gdyż daje pole do dużej dowolności w ocenie, kiedy zachodzi karalna zniewaga.

Siódmy tytuł dotyczy naruszenia tajemnicy prywatnej; obejmuje on na pierwszym miejscu podawanie do publicznej wiadomości ubliżających okoliczności z cudzego życia prywatnego lub rodzinnego, mimo że brak uzasadnionego interesu publicznego, niezależnie od prawdziwości twierdzenia. Dowód prawdy jest tu niedopuszczalny; ściganie następuje na wniosek (§ 182).

Przepis ten odpowiada części naszego przepisu o zniesławieniu (art. 255 k.k. z 1932 r.).

Następnie karalne jest nagrywanie, bez zgody zainteresowanego, na taśmę magnetofonową lub płytę niepublicznych wypowiedzi innych osób, jak również używanie i udostępnianie osobom trzecim tych nagrań. Tak samo karalne jest stosowanie podsłuchu w stosunku do niepublicznych wypowiedzi innej osoby.

Karalność ustaje, jeżeli z wzajemnego stosunku zainteresowanych wynika, że działania te były uzasadnione. Ściganie następuje na wniosek (§ 183).

Przepis ten czyni zadość postępowi technicznemu w tej dziedzinie. Używanie magnetofonu na zebraniach, rozmowach prywatnych i w celach podsłuchu (zwłaszcza telefonicznego) jest już tak rozpowszechnione, że konieczne stało się prawnokarne uregulowanie nadużyć w tej dziedzinie.

Następnie tytuł ten przewiduje karalność naruszenia tajemnicy korespondencji; zawiera on, zgodnie z postępem techniki, również karalność zapoznania się z treścią zamkniętego pisma bez otwarcia zamknięcia „za pomocą metod technicznych” (§ 184).

Karalne jest naruszenie tajemnicy prywatnej przez lekarza, dentystę, weterynarza, aptekarza lub przedstawiciela innego zawodu lekarskiego, zawodowego psychologa, adwokata, rzecznika patentowego, notariusza, obrońcę, rzeczoznawcę gospodarczego, zaprzysiężonego księgowego, doradcę lub pełnomocnika podatkowego, opiekuna społecznego, osoby zatrudnione w szpitalach, zakładach leczniczych, badawczo-leczniczych,

instytucjach ubezpieczeniowych oraz rozrachunkowych; wreszcie zaś przez osoby zatrudnione w ubezpieczeniach społecznych, zjednoczeniach kas zapomogowych, urzędach pośrednictwa pracy oraz instytucjach wypłacających zasiłki rodzinne (§ 185).

Bardzo szerokie, kazuistyczne rozbudowanie tego przepisu odpowiada skomplikowaniu sytuacji socjalnej NRF i silnemu rozbudowaniu sieci instytucji i organizacji, regulujących codzienne życie obywateli.

Osobny przepis dotyczy naruszenia tajemnicy prywatnej przez urzędników i rzeczoznawców (§ 186).

Uchylenie obowiązku zachowania tajemnicy prywatnej następuje w razie ustawowego obowiązku jej ujawnienia oraz w razie ujawnienia w obronie uzasadnionego publicznego lub prywatnego interesu, jeżeli nastąpi w granicach konieczności.

Wreszcie karalne jest wykorzystanie tajemnicy przemysłowej lub handlowej, która została powierzona sprawcy, lub z którą się zapoznał.

Na tych stanach faktycznych kończy się pierwszy rozdział projektu, dotyczący przestępstw przeciwko osobom.

2. Drugi rozdział projektu obejmuje przestępstwa przeciwko obywatelności.

Pierwszy tytuł tego rozdziału dotyczy przestępstw przeciwko swobodzie religijnej oraz spokojowi zmarłych. Obejmuje on bluźnierstwo, zniewagę społeczności religijnej, przeszkadzanie obrzędowi religijnemu, przeszkadzanie obrzędowi pogrzebowemu, oraz zakłócenie spokoju zmarłych (§ 187—191).

Uderza stosunkowo wysoki wymiar kary za bluźnierstwo (do 3 lat więzienia); karalne jest zabieranie „ozdób” z grobów (kwiaty); przepisy dotyczące zwłok odnoszą się również i do prochów po spaleniu zwłok.

Drugi tytuł obejmuje przestępstwa przeciwko małżeństwu, rodzinie i stanowi cywilnemu.

Zaczyna się od przestępstwa kazirodztwa, następnie przewiduje się karalność niewierności małżeńskiej. Przepis ten, nie znany na ogół nowoczesnym kodeksom (poza Włochami, Hiszpanią i kilkoma innymi krajami) zna pojęcie karalnego rozbicia małżeństwa; czyn ten ścigany jest na wniosek, z ograniczeniem do przypadków, w których doszło do rozwodu (§ 193).

Przepis ten był i jest przedmiotem bardzo gorącej dyskusji w kołach prawniczych NRF. Przeciwnicy zarzucają mu bezskuteczność, ułatwianie wymuszeń i szantażów oraz zacofanie; zwolennicy powołują się na obowiązki państwa, by roztoczyć szczególną opiekę nad małżeństwem jako podstawową instytucją społeczną oraz na konieczność przeciwdziałania rozluźnieniu obyczajów w sferze seksualnej.

Bigamia i zatajenie przy zawieraniu małżeństwa okoliczności powodujących jego nieważność oraz zmuszanie do zawarcia małżeństwa są treścią § 194 i 195.

Następuje uprowadzenie osoby nieletniej; opuszczenie dziecka, niedopełnienie obowiązku opieki i wychowania, niedopełnienie obowiązku nad nieletnim, powodujące zejście nieletniego na drogę przestępstwa, niedopełnienie obowiązku łożenia na utrzymanie, porzucenie w bezradnej sytuacji kobiety po jej zapłodnieniu, oraz zamiana dzieci.

Przepisy te w zasadzie są bardzo celowe ze społecznego punktu widzenia; uderza wprowadzenie (bardzo słusznej) zasady karalności pozostawienia w bezradnym położeniu kobiety, która zaszła w ciążę przez stosunek cielesny ze sprawcą przestępstwa.

Ostatni przepis tego tytułu (§ 203) uwzględnia postęp wiedzy i nauki, gdyż dotyczy sztucznego zapłodnienia kobiety. Przewiduje on karalność sztucznego zapłodnienia (a to tak dla sprawcy zapłodnienia, jak i zapłodnionej kobiety), jeżeli zapłodnienia nie dokonał lekarz nasieniem męża i za zgodą obu stron, bądź też nie dokonała tego sama kobieta.

Przepis ten również był i jest bardzo szeroko dyskutowany w światowej prasie prawniczej; na ogół przeważa pogląd, którego odbiciem jest powołany przepis. Dopuszczalność sztucznego zapłodnienia obcym nasieniem (w USA mówi się już nawet o „bankach nasienia”, skąd można zamawiać określoną ilość obcego nasienia o nieznanym pochodzeniu) budzi poważne zastrzeżenia tak ze względów eugenicznych, jak i społecznych i majątkowych (problem dziedziczenia).

Trzeci tytuł obejmuje przestępstwa określane u nas jako czyny nieuczciwe.

Obejmuje on najpierw zgwałcenie, zmuszanie do nierządu, zhańbienie (kobiety umyślowo chorej, nieprzytomnej, niezdolnej do stawiania oporu), uprowadzenie kobiety w celach nierządnych, nierząd z dziećmi, nierząd z osobami znajdującymi się pod opieką sprawcy, uprawianie nierządu w obecności dzieci i osób znajdujących się pod opieką, uwiedzenie dziewczyny nie mającej lat 16, nierząd przy wykorzystaniu zależności służbowej, nierząd w zakładach karnych i wychowawczych, nierząd między mężczyznami, sodomie, spowodowanie publicznego zgorszenia, pornografię, oraz nieprzyzwoite widowiska (§ 204—220a). Homoseksualizm pociąga za sobą karę dla obu partnerów (dotyczy on tylko mężczyzn); w stosunku do osób poniżej 21 lat sąd może odstąpić od orzeczenia kary.

Karalne jest następnie ogłaszanie środków zapobiegających ciąży bądź leczących choroby weneryczne, jeżeli odbywa się ono w sposób obrażający obyczajność lub przyzwoitość, bądź jeżeli w miejscach publicznych lub powszechnie dostępnych środki te zostają wystawione na

widok publiczny (§ 221). Przepis ten spowodowany został przez nie przebiegającą w środkach reklamę najrozmaitszych środków związanych z życiem seksualnym, uprawianą w prasie i w handlu w NRF.

Następne przepisy obejmują karalność zachęcania do nierządu, jeżeli następuje publicznie lub za pomocą druku. Przepisy te mają na celu zapobieżenie stosowanemu na szeroką skalę werbowaniu młodych dziewcząt do zajęć związanych z uprawianiem nierządu i reklamowaniem miejsc dających do niego okazję (call-girls i nocne lokale).

Zawodowe uprawianie prostytucji karalne jest, jeżeli ma miejsce w pobliżu kościołów, szkół, w mieszkaniach, w których mieszka młodzież, w domach, w których mieszka młodzież, jeżeli uprawiana jest w sposób zwracający uwagę, a wreszcie w gminach lub dzielnicach, w których wydano zakaz jej uprawiania.

Tak z tego widać, ogólne zakazy odpowiadają tradycyjnym metodom, ale możliwy jest również pełny zakaz na podstawie decyzji odpowiedniej lokalnej władzy (§ 223). Do tego przepisu odnosi się również przepis wprowadzający do kodeksu karnego, upoważniający rządy krajowe do wydawania lokalnych zakazów uprawiania prostytucji oraz zawierający zakaz tworzenia domów publicznych i zakaz rejonizacji prostytucji w określonych ulicach lub dzielnicach.

Zaczeptanie przechodniów przez prostytutki jest karalne, jeżeli następuje w sposób zwracający uwagę lub natarczywie (§ 224).

Karalność stręczenia do nierządu przewidują § 226—228; handel żywym towarem § 229, sutenerstwo § 230; przy przestępstwach przeciwko obyczajności przewidziany jest prócz kar szereg kar dodatkowych i środków zabezpieczających.

Wydatne rozbudowanie tego rozdziału świadczy o potrzebie społecznej; sytuacja w tej dziedzinie nie jest w NRF zbyt różowa. Nagły wzrost dobrobytu i równie nagle rozbudowa stopy życiowej pociągnęły za sobą znaczne rozluźnienie obyczajów, które wymaga coraz bardziej surowej i coraz bardziej drobiazgowej represji karnej.

Czwarty tytuł obejmuje jedynie nieudzielenie pomocy w razie nieszczęśliwych wypadków lub powszechnego niebezpieczeństwa. Jest ono karalne, jeżeli sprawca odmawia pomocy, choć może jej bez poważnego niebezpieczeństwa: dla siebie udzielić (§ 232).

Piąty tytuł obejmuje tylko dwa paragrafy, dotyczące dręczenia zwierząt; obok kary do 2 lat pozbawienia wolności lub grzywny, można orzec przepadek zwierzęcia (§ 233—234).

3. Trzeci rozdział projektu obejmuje przestępstwa przeciwko majątkowi.

Rozdział otwiera w pierwszym tytule przestępstwo kradzieży, a to tak zwykłej, jak i kwalifikowanej. Pod tą ostatnią projekt podciąga

kradzież z włamaniem, kradzież zawodową, kradzież obiektów sakralnych, kradzież przedmiotów służących nauce bez dzieł sztuki z miejsc dostępnych dla publiczności, kradzież przez urzędnika rzeczy jemu powierzonej, kradzież przy wykorzystaniu bezradności lub cudzego nie-szczęścia (§ 235–236).

Kradzież z bronią w ręku lub w bandzie, utworzenie sobie z kradzieży środka utrzymania to następne stany faktyczne kradzieży kwalifikowanej.

Dalsze przestępstwa objęte tym rozdziałem to przywłaszczenie, kradzież domowa i wśród rodziny, przywłaszczenie rzeczy drobnej wartości lub środków spożywczych w małej ilości celem natychmiastowego spożycia. Przestępstwa te (z wyjątkiem przywłaszczenia) należą do kategorii uprzywilejowanych.

Osobny przepis dotyczy bezprawnego korzystania z energii elektrycznej lub innej (§ 243).

Bezprawne użycie pojazdu mechanicznego, samolotu, łodzi lub roweru stanowi osobne przestępstwo ścigane na wniosek (§ 244).

Drugi tytuł obejmuje rozbój, ciężki rozbój (z bronią palną, ze spowodowaniem niebezpieczeństwa dla życia, w bandzie lub zawodowy), następnie kradzież rozbójniczą (§ 245–248).

Trzeci tytuł obejmuje uszkodzenie rzeczy (zwykłe i kwalifikowane). Do tej ostatniej kategorii należą uszkodzenia pomników, obiektów sakralnych, uszkodzenia w parkach natury i terenach ochronnych oraz uszkodzenia publicznie wystawionych dzieł sztuki i techniki. Ponadto należy tu jeszcze przestępstwo złośliwego pozbawienia drugiej osoby możliwości dysponowania rzeczą lub energią (§ 249–251).

Czwarty tytuł obejmuje oszustwo (zwykłe lub kwalifikowane), oszustwo zawodowe, oszustwo w ciężkim położeniu (uprzywilejowane), oszustwo ubezpieczeniowe, szalbierstwo, oszustwo emigracyjne (spowodowanie emigracji przez wprowadzenie w błąd), wymuszenie (zwykłe i kwalifikowane) oraz wymuszenie rozbójnicze (§ 252–262).

Piąty tytuł obejmuje nadużycie zaufania przy zarządzaniu cudzym majątkiem (zwykłe i kwalifikowane).

Szósty tytuł dotyczy lichwy (zwykłej i kwalifikowanej). Pod pojęciem lichwy projekt rozumie wykorzystanie przymusowej sytuacji innej osoby, lekkomyślności, niedoświadczenia, słabej woli lub braku rozeznania dla osiągnięcia niewspółmiernej do świadczenia korzyści (§ 265–266).

Jak widać, projekt zna jedynie „klasyczną” formę lichwy w takim znaczeniu, w jakim występuje ona obecnie, a więc jako różne postacie spekulacji wojennej i powojennej oraz zorganizowanego „łańcuskowego handlu” na dużą skalę.

Siódmy tytuł obejmuje wszelkie postacie wyrządzenia szkody wierzycielom, a więc usuwanie wartości majątkowych spod sekwestru, udaremnianie licytacji, machinacje licytacyjne, oszukańcze bankructwo, nieprowadzenie ksiąg handlowych, uprzywilejowanie niektórych wierzycieli i dłużników (§ 268—275).

Ósmy tytuł dotyczy przestępstw związanych z polowaniem i rybołóstwem (§ 276—285). Między stanami faktycznymi tego rozdziału przewidziane jest również przestępstwo bezprawnego rybołóstwa morskiego na niemieckich wodach terytorialnych; karalne jest więzieniem do roku, a w razie winy nieumyślnej grzywną.

Dziewiąty tytuł dotyczy paserstwa i poplecznictwa. Karalne jest zarówno paserstwo bezpośrednie, jak i pośrednie (korzystanie z owoców paserstwa).

4. Czwarty rozdział projektu obejmuje przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu.

Pierwszy tytuł dotyczy przestępstw przeciwko spokojowi publicznemu. Należą tu takie stany faktyczne, jak nawoływanie do nieposłuszeństwa ustawom, wzywanie do popełniania gwałtów, pochwalanie i wynagradzanie przestępstw, tworzenie organizacji przestępczych, udział w zbiegowiskach przestępczych, podburzanie do waśni między grupami społecznymi, wyszydzanie i lżenie tych grup, grożenie ludności popełnieniem przestępstw, nadużywanie sygnałów alarmowych, niewłaściwe zachowanie się w miejscach publicznych (wszczynanie awantur, hałasów), a wreszcie bezprawne używanie tytułów, mundurów i odznak (§ 291—302).

Drugi tytuł obejmuje przestępstwa przeciwko obrotowi prawnemu i pieniężnemu. Należą tu fałszowanie i ukrywanie dokumentów, technicznych planów i rysunków, poświadczanie nieprawdy w oficjalnych dokumentach, nieprawdziwe świadectwa lekarskie, nadużywanie dowodów osobistych, samowolne przesuwanie znaków granicznych, fałszowanie pieniędzy, puszczanie w obieg fałszywych pieniędzy, fałszowanie znaków wartościowych i papierów wartościowych oraz czynności przygotowawcze do fałszowania pieniędzy, znaków pieniężnych i dowodów osobistych (§ 303—319).

Trzeci tytuł obejmuje działania powszechnie niebezpieczne; należą tu podpalenie, spowodowanie niebezpieczeństwa pożaru, spowodowanie eksplozji jądrowej, spowodowanie innej eksplozji, nadużycie promieniowania jądrowego oraz czynności przygotowawcze do tych czynów (§ 320—326). Dalej należą tu: rozpętanie sił przyrody (spowodowanie lawiny, powodzi itd.), zatrucie studni, zatrutowanie środków spożywczych, lekarstw i przedmiotów codziennego użytku, szerzenie wśród ludzi, zwierząt i roślin zaraźliwych chorób lub pasożytów, uszkodzanie urzą-

dzeń wodnych, zakładów energetycznych i urządzeń ochronnych, naruszenia przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, sabotaż w zakładach pocztowych, telegraficznych, telefonicznych, wodociągach, elektrowniach, siłowniach i ciepłowniach; spowodowanie zawalenia się budynku, wadliwe i prowadzące do katastrofy planowanie w budownictwie, zagrożenie bezpieczeństwa przez zawodowe wadliwe urządzenie instalacji elektrycznych i gazowych; projekt zna tu zarówno przestępstwa kwalifikowane, jak i działania z winy nieumyślnej (§ 320–341).

Czwarty tytuł obejmuje przestępstwa komunikacyjne; jest on dostosowany do bardzo dużego zagęszczenia ruchu motorowego w NRF o największym w całej Europie procencie wypadków drogowych (licząc na każdy tysiąc pojazdów mechanicznych).

Tytuł otwierają umyślne przestępstwa w komunikacji, mające charakter dywersji (niszczenie urządzeń komunikacyjnych, spowodowanie katastrofy itd.). Następnym stanem faktycznym jest prowadzenie pociągu kolejowego, statku lub samolotu w sposób zagrażający bezpieczeństwu ruchu (alkohol, niezdarność fizyczna lub psychiczna, nieprzestrzeganie przepisów ruchu). Po tych dwóch przepisach przychodzą przepisy dotyczące ruchu drogowego. Pierwszy dotyczy i tu również działań umyślnych o charakterze dywersji (niszczenie dróg i pojazdów, instalowanie przeszkód na drodze i tym podobne), ale karalne są i działania nieumyślne.

Następny (§ 345) przepis dotyczy w całości karalnego zachowania się uczestników ruchu drogowego. Obejmuje on następujące działania:

a) prowadzenie pojazdu przez osobę będącą pod wpływem alkoholu, środków odurzających, lub niezdarną do prowadzenia pojazdu z powodu niedomagań fizycznych lub psychicznych;

b) zachowanie się w ruchu drogowym w sposób jaskrawo bezwzględny lub lekkomyślny przez nieprzestrzeganie prawa pierwszeństwa przejazdu, niewłaściwe wyprzedzanie, nieprzestrzeganie prawa pieszych na przejściach dla pieszych, zbyt szybka jazda na miejscach nieprzejezdnych, skrzyżowaniach i przejazdach kolejowych, nietrzymanie się prawej strony jezdni na nieprzejezdnych miejscach, nawracanie na autostradach i brak znaków ostrzegawczych przy stojących pojazdach.

Działania te podlegają karze do pięciu lat więzienia, jeżeli narażają na niebezpieczeństwo życie, zdrowie lub mienie o znacznej wartości. Działania te mogą być podjęte z winy umyślnej lub nieumyślnej (wówczas kara sięga 2 lat więzienia lub aresztu albo grzywny). Wszystkie te przepisy dotyczą również ruchu tramwajów na jezdni o ruchu mieszanym.

Przepis § 347 dotyczy ucieczki kierowcy, następny napadu rozbójniczego na kierowcę.

Specyficzny charakter ma przepis § 349, przewidujący karalność osoby, która ładuje na niemiecki statek towar zakazany do przewozu, mogący spowodować konfiskatę bądź samego towaru, bądź całego statku. To samo dotyczy samolotów. Idzie tu przede wszystkim o przewożenie broni i kontrabandy do obcych portów, dość szeroko rozpowszechnione w ostatnich czasach.

Piąty tytuł dotyczy nadużywania środków odurzających, łącznie z alkoholem. Przewiduje on tzw. „Rauschdelikt”, polegający na tym, że ktoś pod wpływem upojenia alkoholowego popełnia jakieś przestępstwo; kara następuje wówczas nie za samo przestępstwo popełnione w stanie pełnego upojenia alkoholowego, lecz za samo wprowadzenie się w stan upojenia, prowadzące do przestępstwa. (Takie ujęcie sprawy przewiduje również i projekt nowego polskiego kodeksu karnego).

Karalne jest ponadto dostarczanie alkoholu osobom znajdującym się w zakładach leczenia alkoholików oraz podawanie alkoholu osobom nietrzeźwym przez personel zakładów gastronomicznych i sklepów sprzedających napoje alkoholowe (§ 351—353).

Szósty tytuł dotyczy żebractwa i włóczęgostwa; karalne jest również przyzwyczajanie dzieci i nieletnich do żebraniny (§ 354—356).

Siódmy tytuł wreszcie dotyczy gier hazardowych; karalne jest organizowanie bez zezwolenia loterii i innych gier hazardowych oraz branie w nich udziału (§ 357—360).

5. Piąty rozdział projektu obejmuje przestępstwa przeciwko państwu i jego instytucjom.

Pierwszy tytuł dotyczy zdrady stanu i sprowadzenia niebezpieczeństwa dla państwa.

Zdrada stanu (Hochverrat) może być popełniona przeciwko republice związkowej bądź przeciwko poszczególnym krajom związkowym. Polega ona na dążeniu do oderwania gwałtem części terytorium od republiki związkowej bądź zmiany gwałtem granic poszczególnych krajów, oraz, na dążeniu do zmiany gwałtem ustroju republiki związkowej lub ustroju poszczególnych krajów związkowych (§ 361). Karalność za te działania sięga dożywotniego ciężkiego więzienia.

Równie surowo karane są dążenia do obalenia konstytucji lub zagrożenia istnieniu republiki związkowej przez nadużycie lub przywłaszczenie sobie atrybutów naczelnych władz państwa (§ 364).

Następują potem takie przestępstwa, jak zamach na życie, zdrowie lub swobodę działania prezydenta republiki związkowej, werbowanie ludzi do przestępstwa zdrady stanu, lekkomyślne przyczynianie się do działań mających na celu zdradę stanu (przez publikację i kolportaż podburzających do tych przestępstw druków oraz publiczne oświadczenia tej treści przez radio lub w inny techniczny sposób) (§ 365—368).

Następną grupą przestępstw w tym tytule jest przygotowanie do gwałtownego zamachu, działań dywersyjnych i sabotażowych, niebezpieczny dla państwa sabotaż (wymierzony przeciw pocście, komunikacjom, łączności, zakładom wodociagowym i energetycznym oraz urządzeniom bezpieczeństwa publicznego), groźna dla państwa akcja destrukcyjna wśród urzędników i wojska, propaganda wymierzona przeciw państwu i demokratycznej wolności, działalność antypaństwowa w służbie agentur obcych państw oraz utrzymywanie przez posłów do Bundestagu, ciał ustawodawczych, urzędników i żołnierzy stosunków z obcymi agencjami, zagrażających bezpieczeństwu państwa (§ 369—373a).

Przepisy tych paragrafów, bardzo obszerne, skomplikowane i elastyczne pozwalają na podciągnięcie pod nie bardzo szerokiego wachlarza działalności politycznej i dają prokuraturze możliwość ingerencji w niemal każdą akcję opozycyjną, wymierzoną przeciwko sferom i partiom rządzącym NRF. Zwłaszcza przepisy dotyczące destrukcyjnego wpływu na urzędników i żołnierzy, sporządzania i kolportażu druków wymierzonych przeciwko swobodom demokratycznym *oraz* związków z; organizacjami i partiami zagranicznymi pozwalają na ingerencję prokuratury w każdej niemal dziedzinie działalności politycznej. W karalności związków z zagranicznymi partiami mieści się zupełnie wyraźnie zakaz istnienia i działalności partii komunistycznej, której zawsze można zarzucić związek z komunistyczną partią ZSRR i krajów demokracji ludowej.

Nieposłuszeństwo orzeczeniom Trybunału Konstytucyjnego Republiki Związkowej (zwłaszcza kontynuowanie działalności partii politycznych, organizacji i stowarzyszeń, których działalność uznana została przez Trybunał za sprzeczną z Konstytucją), używanie oznak organizacji uznanych za niezgodne z konstytucją, oto następna grupa przepisów (§ 374—375a), przy których przeniesiono punkt ciężkości na forum Trybunału Konstytucyjnego, mającego moc decyzji co do legalności lub nielegalności każdej partii i organizacji politycznej. Od poglądów Trybunału zależy więc, jak głęboko w życie polityczne kraju mogą ingerować władze, dysponujące sankcjami karnymi za nierespektowanie orzeczeń Trybunału.

Zniewaga prezydenta republiki związkowej, zniewaga państwa, jego flagi, godła, hymnu, jak i taka sama zniewaga w stosunku do krajów związkowych, a wreszcie zniewaga organów ustawodawczych rządów republiki i krajów związkowych oraz Trybunału Konstytucyjnego kończą ostatnią grupę przestępstw tego tytułu.

Ponieważ pod pojęciem „istnienia” (Bestand) republiki związkowej rozumie się „wolność od obcego panowania, państwową jedność i nietykalność terytorialną” (§ 380 pkt 1), więc można by pod przestępstwo zdrady stanu podciągnąć, przy szerokiej interpretacji tego przepisu,

nawet akcję za uznaniem Niemieckiej Republiki Demokratycznej lub za uznaniem granicy polsko-niemieckiej, gdyż prawo karne nie rozstrzyga kwestii „jedności Niemiec” lub „traktatowych granic państwa”. W ten sposób te dwie sprawy leżą na pograniczu karalności i zależnie od tendencji politycznych mogłyby być przedmiotem ścigania za zdradę stanu. Wprawdzie projekt wszędzie mówi o „Bundesrepublik Deutschland”, a więc o państwie w obecnych granicach NRF, niemniej jednak NRD to „Mitteldeutschland”, „Östliche Zone”, a nasze Ziemie Zachodnie to „Deutsche Gebiete unter polnischer Verwaltung”.

Ponadto, jak wynika z uwagi do § 3 projektu (obowiązywanie ustawy na terenie NRF), „zastosowanie prawa niemieckiego do czynów, które popełnione zostały wprawdzie »w kraju« (im Inland), ale nie na terytorium, na którym obowiązuje (zachodnioniemieckie) prawo karne, zostanie uregulowane w przepisach wprowadzających”. Określenie to jest dość zagadkowe, gdyż skoro nie ma na terytorium republiki związkowej miejsc nie podlegających prawu NRF, mogą to być tylko terytoria poza prawnym zasięgiem terytorialnym NRF, a jednak uznane za „Inland”.

Drugi tytuł obejmuje zdradę kraju (Landesverrat). Należy tu zdrada tajemnic państwowych, szpiegostwo, lekkomyślne ujawnienie tajemnic państwowych, wdzieranie się w tajemnicę państwową, nawiązanie kontaktu z obcym wywiadem, zagrożenie pokoju przez kontakty z obcymi agenturami w celu wywołania wojny przeciwko republice związkowej, pozorowanie posiadania tajemnic państwowych, zdradzieckie fałszowanie i ukrywanie dokumentów, wprowadzanie w błąd władz przez zgłaszanie im nieprawdziwych faktów dotyczących stosunków republiki związkowej z innymi państwami, oraz działanie na szkodę państwa, popełnione przez personel dyplomatyczny (§ 383—394).

Bardzo szeroko rozbudowany tytuł przewiduje w dość kazuistyczny sposób wszelkie możliwe postacie działań na szkodę państwa, które jednak nie są zdradą stanu.

Trzeci tytuł dotyczy przestępstw przeciwko ciałom ustawodawczym. Należą tu takie przestępstwa, jak wywieranie przymusu w stosunku do ciał ustawodawczych lub posłów, naruszenie miru domowego w budynkach tych ciał oraz naruszenie porządku w tych budynkach (§ 395—399).

Czwarty tytuł obejmuje przestępstwa związane z wyborami i głosowaniem, jak przeszkadzanie w głosowaniu, fałszowanie wyników głosowania, przymus wobec wyborców, wprowadzanie ich w błąd przy głosowaniu, przekupstwo wyborcze, naruszanie tajności głosowania i naruszenie tajemnicy głosowania (§ 400—409).

Piąty tytuł dotyczy przestępstw przeciwko obronności kraju. Należą tu samookaleczenie dla uniknięcia służby wojskowej, oszukańcze uchyłanie się od służby wojskowej, propaganda skierowana przeciw siłom

zbrojnym, sabotaż w stosunku do urządzeń obronnych, bezprawne sporządzanie obrazów i opisów urządzeń i środków obrony, bezprawne zdjęcia lotnicze obiektów wojskowych, naruszenie przepisów o tajemnicy wojskowej i werbowanie do służby w obcej armii (§ 410–417). Przepisy te, dość kazuistyczne, nie odbiegają od powszechnie przyjętych w nowoczesnych kodeksach.

Szósty tytuł obejmuje wszelkie postacie oporu przeciw władzom. Należą tu zmuszanie organów władzy do działania lub zaniechania, czynny opór, bunt więźniów, uwolnienie aresztowanego, niszczenie przedmiotów oddanych urzędowo do przechowania, usuwanie przedmiotów spod zajęcia, uszkodzanie urzędowych ogłoszeń, naruszenie dyrektyw udzielonych w czasie nadzoru zabezpieczającego i naruszenie zakazów trzymania zwierząt (§ 418–430).

Siódmy tytuł obejmuje przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości. Należą tu fałszywe zeznania bez przysięgi i pod przysięgą, fałszywe zaręczenia w miejsce przysięgi, namowa do fałszywych zeznań i lekkomyślne fałszywe zeznania (§ 431–443). Dalej znajdujemy w tym tytule fałszywe obwinienia, fałszywe doniesienia do władz o rzekomych przestępstwach, udaremnienie wykonania kary, zaniechanie doniesienia o niektórych szczególnie ciężkich przestępstwach, udaremnianie przewodów karnych, rozgłaszanie danych o przebiegu tajnych przewodów sądowych, wymuszanie (przez osoby urzędowe) zeznań, naginanie prawa (przez sędziów i inne osoby urzędowe), rozmyślne ściganie karne osób niewinnych, rozmyślne wykonanie kar na osobach niewinnych i równoczesna obrona sprzecznych interesów stron przez adwokata (§ 444–459).

Ósmy tytuł obejmuje przestępstwa służbowe. Należą tu łapownictwo bierne i czynne, świadczenia wszelkiego rodzaju w zamian za naruszenie obowiązków służbowych, podszywanie się pod charakter urzędnika, podstępne uzyskanie stanowiska służbowego oraz niedopuszczalna pomoc przy egzaminach (§ 460–470). Tytuł kończy grupa przestępstw urzędników przeciwko tajemnicy urzędowej, pocztowej, telefonicznej i podatkowej (§ 471–474) oraz nadużycie zaufania w służbie za granicą i egzekwowanie nie należnych podatków i należności albo wstrzymywanie należnych wypłat (§ 475–477).

6. Szósty rozdział dotyczy przestępstw przeciwko ludzkości. (Nazwa ta, aczkolwiek przyjęta w naszej terminologii, jest wadliwa, gdyż przetłumaczona wadliwie z angielskiego „humanity”, co oznacza zarówno ludzkość, jak i „ród ludzki”, „wspólnotę ludzką”. Niemiecka nazwa „Völkergemeinschaft” jest prawidłowa).

W pierwszym tytule należą do tego rodzaju przestępstwa eksterminacji z przyczyn narodowych, rasowych, religijnych lub etnicznych (§ 478–479).

W drugim tytule znajdują się przestępstwa przeciwko naczelnym organom obcych państw oraz organizacji międzynarodowych, zniewaga tych organów, rozgłaszanie ujemnych szczegółów z prywatnego życia tych osób oraz znieważenie flag i godeł obcych państw i organizacji międzynarodowych. Przestępstwa przeciwko tym organom ścigane są jedynie wówczas, gdy związkowa republika utrzymuje z danymi państwami stosunki dyplomatyczne, gdy rząd republiki zezwoli na ściganie i gdy znieważone w osobach swych naczelnych organów państwo wniosie o ściganie (§ 480—484).

Na tych przepisach kończy się część szczególna projektu kodeksu karnego NRF.

UWAGI KOŃCOWE

Przedstawienie treści projektu nowego kodeksu karnego NRF musiało z konieczności ograniczyć się do przytoczenia treści przepisów zarówno części ogólnej, jak i szczególnej z podkreśleniem najbardziej charakterystycznych sformułowań, ze względu na ich znaczenie polityczne lub socjalne.

Czytelnik znajdzie w tym referacie materiał do orientacji, jaką drogą idzie myśl ustawodawcza w dziedzinie prawa karnego w NRF.

Projekt jest typowym kodeksem dwutorowym; opiera się z jednej strony na zasadzie „*nullum crimen sine lege*”, wyrażonej w § 1 projektu, z drugiej zaś — na dążeniu podkreślenia stanu niebezpieczeństwa sprawcy dla społeczeństwa. Ta druga tendencja jest bardzo silnie zaakcentowana i jej wyrazem jest szeroko rozbudowany system środków zabezpieczających, stosowanych obok kar pozbawienia wolności. Ta tendencja uchronienia społeczeństwa przed przestępcą przez środki zabezpieczające, uniemożliwiający mu działalność przestępczą również i po odciernieniu kary, ma szereg stycznych punktów z szeroko lansowaną na Zachodzie „obroną społeczną” (*la defense sociale*), wywodzącą się z Włoch, a zniekształconą aż do absurdu przez hitleryzm (obozy koncentracyjne). Szereg elementów tej obrony społecznej w złagodzonej wariacie znajdujemy w projekcie w postaci owych środków zabezpieczających, dających wyjątkowo szerokie możliwości ingerencji władz jednostki (dozór zapobiegawczy) i stawiających przestępcę poza nawiasem społeczeństwa nawet po odbyciu kary (domy pracy przymusowej, zakłady dla niepoprawnych i zakłady zapobiegawcze).

W tych warunkach praktycznie zaciera się różnica między karą a środkiem zabezpieczającym, który staje się większą dolegliwością od samej kary więzienia.

Projekt bardzo zręcznie oscyluje między zapewnieniem klasom rządzącym niepodzielnej kontroli życia politycznego, a gwarancjami swo-

body politycznej dla społeczeństwa. Swoboda ta jest bardzo starannie podkreślana, ale jej ramami jest interes klas posiadających i najmniejsze przekroczenie tych ram powoduje natychmiast konflikt z kodeksem karnym. Widać to na przykładzie przepisów o uprawnieniach Trybunału Konstytucyjnego, przepisach o partiach politycznych oraz o zniewagach osób zaangażowanych w życiu politycznym.

Znać w projekcie tradycjonalizm powiązań prawa z religią (surowa karalność bluźnierstwa, karalność zdrady małżeńskiej, karalność przerwania ciąży i reklamowania środków antykoncepcyjnych); tendencja ta jest tym bardziej uderzająca, że religijność społeczeństwa jest bardzo powierzchowna i wiąże się raczej z drobnomieszczańską pozorną i formalną moralnością, jak o tym świadczą ustawiczne duże afery obyczajowo-seksualne.

Dążenie do uwzględnienia w kodeksie postępu techniki i nauki (przepisy o sztucznej inseminacji, o nadużywaniu energii jądrowej i atomowej, o substancjach promieniotwórczych, o ruchu motorowym, o użyciu zapisu magnetofonowego, o radiu i telewizji itd.) jest bardzo wyraźne i zupełnie oczywiste w kraju o takim nasyceniu techniką, jakim jest NRF.

Budowa przepisów kodeksu jest na ogół zawiła; znać dążenie do objęcia nimi wszystkich możliwych sytuacji. Prowadzi to do kazuistyki i małej czytelności kodeksu dla niefachowców. Widać tu wpływ bardzo szerokiego udziału adwokatury w życiu prawnym społeczeństwa; kodeks jest pisany jak gdyby głównie pod adresem adwokatów i rzeczników prawnych.

Oto kilka charakterystycznych cech projektu; w całości dają one obraz kodyfikacji zbudowanej logicznie, dostosowanej do potrzeb społeczeństwa na wysokim poziomie cywilizacyjnym, o dużym zmyśle dyscypliny społecznej i o dużym standardzie życiowym, w którym jednak przestępczość jest duża i stale rosnąca, a rozluźnienie obyczajów, zwłaszcza w dziedzinie seksualnej, bardzo poważne.

Politycznie kodeks ten będzie bardzo giętkim narzędziem w ręku sfer rządzących dla zwalczania wszelkiej opozycji społecznej, wychodzącej poza tradycyjne ramy „opozycji słownej” w sensie parlamentarnym. Niemniej jako kodyfikacja jest to dzieło poważne, opracowane starannie i logicznie zbudowane, nie odbiegające ani układem, ani generalną linią przewodnią, ani treścią sformułowań prawnych od „klasycznych” kodeksów karnych z początku naszego stulecia.